

"יִעְרֹף כַּמָּטֵר לְקַחֵי" - מה מטר זה יורד על האילנות, ונותן בהם מטעמים לכל אחד ואחד - לפי מה שהם בגֶפֶן, לפי מה שהם בזית, לפי מה שהן בתאנה - כך דברי תורה: כולם אחת, ויש בהם מקרא ומשנה הלכות ואגדות.

"כְּשֶׁעִירָם עָלֵי דָשָׂא" - מה שעירים הללו יורדים על עשבים ומעלים אותם, ויש בהם ירוקים ויש בהם אדומים ויש בהם שחורים - כך דברי תורה: יש בהן רבנים, יש בהן כשרים, יש בהן חכמים, ויש בהם צדיקים, ויש בהם חסידים.¹

התורה אחת, אבל היא מתבטאת במגוון אופנים והשפעות. היא מולידה סוגים שונים של לימוד ומינים שונים של מידות. יש הטוענים נגד התורה שהיא נעדרת גמישות ומכתיבה לכולם צו אחד ותבנית אחת. המדרש שלפנינו אינו רואה כך את פני הדברים בשום אופן. התורה מדומה לגשם מפני שהגשם מאפשר לכל צמח לממש את הפוטנציאל הייחודי הגלום בו. אנו, בני האדם, איננו זהים זה לזה, והתורה איננה שואפת להכניסנו לתבנית אחת. כמאמר חז"ל במשנה מפורסמת: "אדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחברו".²

מקורות היהדות מדגישים שוב ושוב את עניין השוני. למשל, כאשר משה מבקש מה' למנות לו ממשיך, הוא נוקט ביטוי בלתי-רגיל: "יִפְקֹד ה', אֱלֹהֵי הָרוּחַ לְכָל בָּשָׂר, אִישׁ עַל הָעֵדָה" (במדבר כז, טז). מבאר רש"י:



פרשת האזינו

תורת מֵטֶר

בפתח שירת האזינו מדמה משה את התורה, את בריתו של עם ישראל עם ה', למי הגשם היורדים אל האדמה כדי שתצמיח את יבולה:

יִעְרֹף כַּמָּטֵר לְקַחֵי,

תִּזְלַל כַּטֵּל אֶמְרָתִי,

כְּשֶׁעִירָם עָלֵי דָשָׂא

וְכִרְבִּיבִים עָלֵי עֵשֶׂב (דברים לב, ב).

דבר ה' דומה לגשם בארץ יבשה. הוא מרווה את האדמה, מולידה ומצמיחה. אנו, בני האדם, יכולים לעשות הרבה למען הצלחת יבולינו: לחרוש את האדמה, לזרוע ולשתול. אבל עם כל מאמצינו, ההצלחה תלויה בדבר שאינו בשליטתנו. אם הגשם לא ירד לא יהיו יבולים, גם אם נשתדל מאוד. כך גם הצלחתו של עם ישראל. אסור לו להתפתות למחשבה "כִּחֵי וְעַצְם יָדֵי עֲשֶׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה" (דברים ח, יז).

אך אין זה קו הדמיון היחיד בין התורה למטר. במדרש ההלכה ספרי מציעים התנאים שורה ארוכה של רעיונות; הנה אחד מהם:

"אֵלֶּהי הָרוּחַת" למה נאמר? אמר לפניו [משה לה']:
 "ריבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד
 ואחד, ואינן דומין זה לזה. מנה עליהם מנהיג שיהא
 סובל כל אחד ואחד לפי דעתו".

אחת מדרישות הסף ממנהיג - כך עולה מן המקורות - היא
 היכולת לכבד את ההבדלים שבין בני אדם. הרמב"ם מדגיש זאת
 ב'מורה הנבוכים':

כבר התבאר בתכלית הביאור שהאדם מדיני (=פוליטי)
 בטבעו, ושטבעו הוא לחיות בחברה, ואין הוא כאשר
 בעלי החיים שהחיים בחברה אינם הכרחיים עבורם.
 בשל המורכבות הרבה של מין זה, שהרי כידוע לך הוא
 המורכב האחרון, רב ההבדל בין פרטיו, עד שכמעט
 שלא תמצא שני פרטים תואמים במין כלשהו ממיני
 המידות, כשם שלא תמצא את צורתם החיצונית
 תואמת... שוני גדול כזה בין הפרטים אינו נמצא באחד
 ממיני בעלי החיים... מכיוון שטבעו [של האדם] גור
 את השוני הזה בין פרטיו, והחיים בחברה הכרחיים
 לטבעו, לא ייתכן כלל שיהיו לו חיים חברתיים אלא
 בהכרח על ידי מנהיג, שיקבע את מעשיהם וישלים
 את המוזנח וימעט את המופרז, ויקבע פעולות ודרכי
 הנהגה שכולם יבצעו תמיד בדרך אחת, עד שהשוני
 הטבעי יוסתר בעקבות התיאום שיצרו החוקים,
 והחברה תהיה מאורגנת.³

הבעיה הפוליטית היסודית, בעיני הרמב"ם, היא הצורך להסדיר
 את ענייניהם של בני האדם בדרך שתכבד את האינדיבידואליות
 שלהם אך לא תיצור תוהו ובוהו.

רעיון דומה משתמע ממימרת חז"ל מפתיעה: "תנו רבנן:
 הרוואה אוכלוסי ישראל אומר 'ברוך חכם הרזים', שאין דעתם
 דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה".⁴ אפשר היה לצפות
 שהברכה על ראיית המוני אנשים מישראל תעסוק בריבוי, בכמות
 הגדולה; בקולקטיביות.⁵ כאשר רואים המוני אנשים, הייחודיות של
 כל פרצוף ופרצוף מיטשטשת בעינינו. אך חז"ל בחרו להפנות את
 תשומת לבנו דווקא להפך מכך: שכל יחיד ויחיד בהמון הוא אדם
 בעל דעות משלו: תקוות, חלומות, פחדים ושאפויות.

כך הוא גם באשר ליחסים בין חכמים לבין עצמם. המשנה
 אומרת:

משמת רבי מאיר, בָּטְלוּ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים. משמת בן עזאי,
 בטלו השקדנים. משמת בן זומא, בטלו הדרשנים...
 משמת רבי עקיבא, בטל כבוד התורה. משמת רבי
 חנינא בן דוסא, בטלו אנשי מעשה. משמת רבי יוסי
 קטנותא, פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו קטנותא?
 שהיה קטנותן של חסידים. משמת רבן יוחנן בן זכאי,
 בטל זיו החכמה... משמת רבי, בטלה ענוה ויראת חטא.⁶

וזהו רק חלק מהרשימה. אין תבנית אחידה של "חכם". לכל אחד
 סגולה ייחודית משלו, תרומה יוצאת דופן למורשת המשותפת.
 ובעצם, חז"ל אינם מחדשים כאן: כך עולה גם מן המקרא. בתנ"ך
 אין מודל יחיד לדמות מופת דתית. משה, אהרן ומרים מצטיירים
 כל אחד כבעלי תכונות אישיות שונות. מלכים, כוהנים ונביאים
 ממלאים תפקידים שונים בחברה הישראלית. אפילו בין הנביאים,
 "אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד".⁷ אליהו הוא קנאי,
 אלישע עדין. הושע דיבר על אהבה, עמוס על צדק. חזונות ישעיהו
 פשוטים ובהירים מחזונות יחזקאל.

גם במעמד הר סיני עצמו, כל יחיד שמע באותן מילים עצמן דבר־מה שונה מעט, על פי כוח הבנתו:

אילו היה כתוב "קול ה' בכחו" לא היה העולם יכול לעמוד, אלא "קול ה' בַּכֶּחַ" (תהילים כט, ד): בכח של כל אחד ואחד. הבחורים לפי כחן והזקנים לפי כחן והקטנים לפי כחן. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, "לא בשביל ששמעתם קולות הרבה תהיו סבורין שמא אלוהות הרבה יש בשמים; אלא תהיו יודעים שאני הוא ה' אלוהיך, שנאמר 'אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ'".⁸

על פי המהרש"א, יש 600 אלף פרשנים פוטנציאליים לתורה: כל יחיד במעמד הר סיני עשוי להבין את משמעות הדברים אחרת. הפילוסוף עמנואל לוינס הסביר:

ההתגלות בתור מה שקורא לייחודי שבי, זה הסימון המתאים למסמן ההתגלות. הכול קורה כאילו ריבוי האנשים - האין זו עצם משמעות האיש? - הוא התנאי למלאות "האמת המוחלטת", כאילו כל אדם, בייחודיותו, מבטיח היבט ייחודי של האמת בהתגלות וצדדים מסוימים שלה, אשר לא היו מתגלים לעולם אם אנשים מסוימים היו נפקדים מן האנושות.⁹

התורה היא אם כן היפוכה של הסיסמה הלטינית הרווחת בארה"ב, E pluribus unum, "מִן הַרְבֵּיִם - אחד". על פי התורה, דווקא מן האחד צומח ריבוי. פלא הבריאה הוא שהאחדות שבשמיים יוצרת רבגוניות על הארץ. התורה היא הגשם המזין את הריבוי הזה, באפשרה לכל אחד מאיתנו להיעשות למה שרק הוא יכול להיות.

סביב שולחן שבת

- איך יכולה התורה לעזור לאנשים שונים להתפתח בדרכים שונות, ולא להיות זהים?
- "מִן הַאֶחָד - רבים". מה זה מלמד אותנו על אינדיבידואליות?
- איך יכולה קהילה להישאר מאוחדת ועם זאת לאפשר לחבריה להיות שונים מאוד זה מזה?

- 1 ספרי, האזינו ש"ו.
- 2 משנה, סנהדרין ד, ה.
- 3 מורה הנבוכים ב, מ. מערבית: הלל גרשוני. קדומים: מפעל משנה תורה, תשע"ט, כרך ב, עמ' 248-249.
- 4 ברכות נח ע"א.
- 5 על כוחו של ההמון ראו ספרו של אליאס קנטי ההמון והכוח, מגרמנית: עמשי לויין, תל-אביב: צ'דיקובר, 1979.
- 6 משנה, סוטה ט, טו.
- 7 סנהדרין פט ע"א.
- 8 שמות רבה כט, א.
- 9 עמנואל לוינס, "ההתגלות במסורת היהודית", בתוך לוינס, מעבר לפסוק, מצרפתית: אליזבת גולדוויץ, ירושלים: שוקן, תשס"ז, עמ' 179.